

fatına kadar ilmî faaliyetlerini sürdürdü. Cennetü'l-baki'a defnedildi.

Nakşibendiyye tarikatına mensup olan Sindî hadis ilimleri konusunda geniş bilgiye sahip olup fikhî konularda genelde Hanefî mezhebinin görüşlerine bağlı kalmıştır. Yakın ilişkide bulunduğu, özellikle mezhep görüşleri karşısında hadis metinlerinin zâhirî anlamlarına öncelik verilmesi gerektiği yönündeki görüşleriyle tanınan âlimlerle mukayese edildiğinde bu tutumu bazıları tarafından tutuculuk diye tanımlanmıştır (Siddîk Hasan Han, III, 172). Bu yönüyle kendisi gibi Sind'den gelip Medine'ye yerleşen ve hadis ilimleri üzerinde yoğun çalışmaları yanında mezhep görüşlerinin hadisler ışığında eleştirel bir şekilde ele alınmasını açıkça savunan XVIII. yüzyıl âlimlerinden Ebû'l-Hasan Muhammed b. Abdülhâdî es-Sindî el-Kebîr, Muhammed Hayât es-Sindî ve Ebû'l-Hasan Muhammed b. Sâdık es-Sindî es-Sagîr'den belirgin bir şekilde ayrılır. Hacimli eserlerinin yanı sıra ağırlıklı olarak fikhî konularla ilgili kaleme aldığı çok sayıda risâle ve fetvası bulunmaktadır. Bunlardan biri Osmanlı ülkesine II. Mahmud döneminde başlayan reformlar çerçevesinde Batılı tarzda düzenlenen yeni askerî üniformaların giyilmesinin câiz olup olmadığı sorusu üzerine kaleme aldığı *İlâmü 'asâkiri'l-İslâm bi'l-iktisârî 'ale'l-âkalensuveni tâ'aten li'l-îmâm* adlı risâledir. Zengin kütüphanesiyle de şöhrat bulan Sindî'nin eserlerinin ve şahsî kütüphanesine ait kitapların önemli bir bölümü Medine'de II. Mahmud tarafından inşa ettirilen el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye'de bulunmaktadır.

Eserleri. 1. *Minhatü'l-bârî fi cem'î rivâyâtî (... bi-mükerrerâtî)'l-Buhârî*. Buhârî'de aynı konuyla ilgili farklı lafızlarla değişik başlıklar altında zikredilen hadisleri fikhî hüküm çıkarmada kolaylık sağlamak amacıyla bir araya getirdiği eseri olup müellif hattı nüshası Medine'de el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye'de bulunmaktadır (nr. 610). 2. *Tertîbü Müsnedi'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Ebû Hanîfe'nin Mûsâ b. Zekeriyâ el-Haskefî rivayetiyle ulaşan el-Müsne'd'inin fikhî konulara göre tasnif edilmiş şeklidir (Hint 1304; Leknev 1318; Kahire 1327). 3. *el-Mevâhibü'l-la'tife 'alâ Müsnedi'l-İmâm Ebî Hanîfe*. Bir önceki eser üzerine kaleme aldığı hadis ve fikhî ilmiyle ilgili geniş izahlara yer verilen bir şerhtir (TSMK, Mehmed Reşad, nr. 297). 4. *Tertîbü müsnedi'l-İmâmî's-Şâfi'i*. İmam Şâfi'i'nin el-Müsne'd'inin fikhî konularına göre tasnifidir (M. Zâhid el-Kevserî'nin önsözüyle, nr. Yûsuf Ali ez-Zevâvî - İzzet

el-Attâr, I-II, Kahire 1369/1950 → Beyrut 1370/1951). Ebû Umeyr Mecdî b. Muhammed el-Misrî, eserin hadislerini tahrîr ederek *Şifâ'ü'l-iy bi-tahrîri ve tahkiki Müsnedi'l-İmâm eş-Şâfi'i* adıyla yayımlamıştır (I-II, Kahire 1416). 5. *Mes'adü'l-el-ma'iyi'l-mühezzeb fi halli müsnedi'l-İmâmî's-Şâfi'iyyi'l-müretteb*. Bir önceki eserin tamamlanmamış şerhi olup (TSMK, Medine, nr. 299) bunu Yûsuf b. Abdurrahman es-Sünbûlâvîni el-Mekkî tamamlamıştır (Abdullah Merdâd, s. 520). 6. *Şerhu Teysîri'l-vuşûl*. İbnü'd-Deyba' tarafından Mecdüddin İbnü'l-Esîr'in *Câmî'u'l-uşûl'u* üzerine yapılan ihtisarı "kitâbü'l-hudûd" bölümüne kadar olan şerhidir (Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmî'u's-şürûh*, I, 713). 7. *Haşrû's-şârid min (fi) esânîdi Muhammed 'Âbid*. Müellifin tahsil ettiği ilimler ve rivayet ettiği kitapların isnadlarını bir araya getirdiği eseridir (nr. Halîl b. Osman es-Sebîî, Riyad 1424). 8. *Tavâli'u'l-envâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Adana İl Halk Ktp., nr. 1053; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmî'u's-şürûh*, I, 678; *Mu'cemü'l-mahtûât*, III, 1464). Muhammed b. Abdullah et-Timurtaşî'nin Hanefî fikhına dair *Tenvîrû'l-ebşâr'i* üzerine Haskefî tarafından *ed-Dürri'l-muhtâr* adıyla kaleme alınan şerhin kapsamlı bir şerhidir. Müellif bu şerhle ilgili ilk çalışmalarında oldukça kısa açıklamalarla yetinmiş, ancak Medine'ye yerleşmesinin hemen ardından geniş bir şerh kaleme almaya başlamış, çağdaşı Hanefî fikh bilginlerinden Ahmed b. Muhammed et-Tahâtâvî, Mustafa er-Rahmetî ve İbn Âbidîn'in aynı eser üzerine yapmış oldukları hâşiyelelerinden geniş ölçüde yararlanmıştır. Eserin müellif nüshası sekiz cilt halinde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Medine, nr. 364-371). 9. *Şerhu Bulâğî'l-merâm*. İbn Hacer el-Askânî'nin ahkâm hadislerini bir araya geldiği eseri üzerine kaleme aldığı yarım kalmış bir şerhtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Siddîk Hasan Han, *Ebcedü'l-ʿulûm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye), III, 171-172; Şevkânî, *el-Bedrû't-tâilî*, II, 227-228; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, VII, 446-449; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 286-287, 951; II, 428; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 720-722, 759; Sezgin, *GAS*, I, 117, 416; Yûnus İbrâhîm es-Sâmerî, *'Ulemâ'ü'l-Arab fi şibhi'l-kârretî'l-Hindîyye*, Bağdad 1986, s. 682-683; Abdullah Merdâd Ebû'l-Hayr, *el-Muhtaşar min Kitâbi Neşri'n-nevr ve'z-zehar* (nr. M. Saîd el-Âmûdî - Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 419, 520, ayrıca bk. İndeks; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Fihrisü mahtûâtî ba'zi'l-mektebâtî'l-hâşşa fi'l-Yemen*, London 1994, s. 147; a.m.f., *Câmî'u's-şürûh ve'l-havâşî*, Ebûzâbî 1425/2004, I, 678, 713; III, 1702, 1704; Saîd Bek-

dâş, *Muhammed 'Âbid es-Sindî el-Enşârî*, Beyrut 1423; Muhammed b. Muhammed Zebâre, *Neylû'l-vaṭar min terâcimi ricâli'l-Yemen fi'l-karnî's-şâliş 'aşer*, San'a, ts. (Merkezî'd-Dîrâsât ve'l-eb-hâsî'l-Yemeniyye), II, 279-281; Zübeyd Ahmed, *el-Âdâbü'l-Arabiyye*, II, 302-303, 327; *Mu'cemü'l-mahtûâtî'l-mevcûde fi mektebâtî İstânbûl ve Ânâtûl* (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], III, 1463-1464.

İRFAN İNCE

SİNDÎ, Rahmetullah b. Abdullah

(رحمة الله بن عبدالله السندي)

Rahmetullah b. Abdillâh b. İbrâhîm
es-Sindî el-Ömerî el-Medenî
(ö. 993/1585)

**Hacla ilgili eserleriyle tanınan
Hanefî âlimi.**

930 (1524) yılı dolaylarında Sind'de Derbîle adlı yerde doğdu. Hz. Ömer'in soyundandır. Bâbü'r Şah, Kâbil'den hareketle Kandehar'ı işgal edince Argunlu lideri Şah Şücâ' Bey 928'de (1522) Sind bölgesinin hâkimi olan Câm Firûz'u Tatta'yı terketmeye zorladı. Muhtemelen kadılık görevi sebebiyle idareyle sıkı bağı bulunan Rahmetullah es-Sindî'nin babası Abdullah'ın malı yağmalandı. Bunun üzerine Abdullah ailesiyle birlikte 934 (1527) yılında Hindistan bölgesinde dönemin en güçlü ve zengin ülkelerinden olan Gucerât'ın başşehri Ahmedâbâd'a gitti. Burada sarayla yakın ilişki içinde oldu ve tanınmış sûfî ve hadis âlimi Müttakî el-Hindî ile yakın dostluk kurdu. Gucerât hâkimi Sultan Bahadır Şah'ın 942'de (1536) Hümayun'un güçlerine yenilmesi üzerine Müttakî el-Hindî ile birlikte Mekke'ye gitti ve ardından Medine'ye yerleşti. Rahmetullah es-Sindî eğitimini babasının ve Gucerât'taki ikamet esnasında burada bulunan âlimlerin yanında tamamladı. Hicaz'a yerleştikten sonra Müttakî el-Hindî ile yakın ilişkisini sürdürdü. Medine'de ders aldığı hocaları arasında Ebû'l-Hasan İbn Arrâk önemli bir yer tutar. Bir diğer tanınmış hocası da İbn Hacer el-Heytemî'dir. 977'den (1569) sonra iki defa gittiği Gucerât'ta ikinci ikamet uzun sürdü ve burada ders verip çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Vefatından kısa bir süre önce Hicaz'a dönerek Medine'ye yerleşti. Ardından gidip ikamet ettiği Mekke'de 18 Muharrem 993'te (20 Ocak 1585) vefat etti ve Cennetü'l-muallâ'da defnedildi. Ölüm tarihi 8 Muharrem 994 (30 Aralık 1585) olarak da kaydedilir.

Eserleri. 1. *Cem'u'l-menâsik ve nef'u'n-nâsik*. Müellif bu eseriyle yaygın bir şöhrat kazanmıştır. Kitap, bazı kay-

naklarda ve kütüphane kayıtlarında *Mecma'u'l-menâsik* (*Mecâmî'u'l-menâsik*) diye anılmaktaysa da bu doğru değildir. Eserin ilk baskısının (İstanbul 1289, Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevî'nin *Câmî'u'l-menâsik*'i ile birlikte) kapağında görülen bu son isim nâşir tarafından yazılmıştır. Eserde hacla ilgili konuların etraflı şekilde ele alınması amaçlandığından delillere pek yer verilmemiştir. Sindî bu eserini biri *Lübâbü'l-menâsik* (Kahire 1319; nşr. Abdürrahîm b. Muhammed Ebû Bekir, Beyrut 1421) adıyla olmak üzere iki ayrı çalışmada kısaltmıştır. *Cem'u'l-menâsik* adlı en hacimli eseri *el-Mensekü'l-kebîr*, ikincisi *el-Mensekü'l-mütevassıf* (*Lübâbü'l-menâsik*) ve daha kısa olanı ise *el-Mensekü's-şagîr* (yazması için bk. Brockelmann, II, 524) adıyla tanınmıştır. Bu eserleri hac farızasını yerine getirirken sıkça karşılaşılan konuları özetlediği için büyük ilgi görmüş, Ali el-Kârî *Lübâbü'l-menâsik*'i *el-Meslekü'l-mütekassıf bi'l-Menseki'l-mütevassıf* (Bulak 1288; Kahire 1303; Mekke 1319), üçüncü eseri *Bi-dâyetü's-sâlik fi nihâyetü'l-mesâlik* adıyla şerhetmiştir. Bu iki eser Hanîfüddin b. Abdurrahman el-Mürşidî ve Muhammed b. Muhammed el-Ensârî el-Mekki tarafından da ayrı ayrı şerhedilmiştir. Pirîzâde İbrâhîm'in üzerine şerh yazdığı *el-Mensekü's-şagîr*'i Yûsuf b. Abdülkerîm el-Ensârî el-Medenî namazum hale getirmiş, Mustafa er-Rahmetî de bunu şerhetmiştir. 2. *Telhîşu Tenzihî's-şerî'a ani'l-eḥâdîsü'l-mevzû'a*. Hocası Ebû'l-Hasan İbn Arrâk'ın eseri üzerine yaptığı bir ihtisardır. 3. *Gâyetü't-tahkîk ve nihâyetü't-tedkîk fi mesâ'ile übtüliye bihâ ehlü'l-Haremeynî's-şerîfeyn* (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 2068, vr. 207-223). Sindî bu eserinde, yaşadığı dönemde özellikle Haremeyn halkı arasında farklı mezhepten bir imama uyarak namaz kılma, bir mes-cidde birden fazla cemaatle namaz kılması, ikinci namazının vakti, cemaatle kılınan namazda muktedirin kiraatı, cuma namazından sonra zuhr-i âhir kılması, cenaze namazının mescid içerisinde kılması gibi konularda ortaya çıkan tartışmaları ele alır. Hicaz ulemâsı arasında hemen her dönemde tartışılmış bir uygulama olarak Kâbe etrafında tesis edilen farklı mezheplere ait makamlar arkasında dört mezhep mensuplarının ayrı ayrı cemaatler halinde namaz kılmaları bu çalışmanın ağırlıklı konusunu teşkil eder. Daha sonra Mescid-i Nebevî'de de başlatılan bu uygulama her ne kadar son dönemlere kadar sürmüşse de önde gelen Hicaz ulemâsı ta-

rafından hemen her zaman tenkit edilmiştir. Sindî eserinde bu uygulamayı fikhî açıdan değerlendirir ve sonuç olarak meşruyetini savunur. Rahmetullah es-Sindî'nin *Risâle fi hükmi'l-iktidâ'i bi'l-muḥâlif, Risâle fi kerâheti tekrâri's-semâ'a bi'l-mescid* ve *Risâle fi te'yîdi'l-ḳavl bi'l-ʿasri's-şânî* adlı çalışmaları da muhtemelen bu kitabın ayrı istinsah edilmiş bölümleridir. *Gâyetü't-tahkîk* yanlışlıkla Muhammed Hayât es-Sindî'ye (ö. 1163/1750) nisbet edilerek basılmıştır (İstanbul 2000). Muhammed Hayât, hocası Ebû'l-Hasan es-Sindî'nin çizgisini devam ettiren ve Rahmetullah es-Sindî'nin farklı mezhep mensuplarının ayrı cemaatler halinde namaz kılmaları konusundaki görüşü ve genel olarak taklit anlayışının tam karşısında yer alan bir Hanefî eğiliminin ileri gelen temsilcilerindendir. 4. *Lübâbü'l-merâm fi ziyâreti kabri'n-nebi ʿaleyhi's-selâm* (Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 386, vr. 92-110; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 784).

BİBLİYOGRAFYA :

Rahmetullah b. Abdullah es-Sindî, *Lübâbü'l-menâsik* (nşr. Abdürrahîm b. Muhammed Ebû Bekir), Beyrut 1421, neşreden giriş, s. 13-40; Muhammed b. Ömer et-Tayyib Bâfakih, *Târîhu's-Şahr ve aḥbârü'l-karnî'l-ʿaşir* (nşr. Abdullah Muhammed el-Habeşî), Beyrut 1419/1999, s. 444; Abdülkâdir el-Ayderûsî, *el-Nûrû's-sâfir*, s. 392; Abdülhak ed-Dihlevî, *Aḥbârü'l-aḥyâr* (trc. Sübhân Mahmûd – Mevlânâ Muhammed Fâzıl), Delhi 1414/1994, s. 563; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, III, 152; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1831; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, IV, 112-113; Serkîs, *Mu'cem*, I, 930; II, 1793-1794; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 524; M. İshak Battî, *Fukahâ-i Hind*, Lahor 1976, III, 177-179; Abdullah Mirdâd Ebû'l-Hayr, *el-Muḥtaşar min Kitâbi Neşri'n-nevr ve z-zehar* (nşr. M. Saîd el-Âmûdî – Ahmed Ali), Cidde 1406/1986, s. 183, 184, 195-196, 278, 366, 405; Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, *ʿUlemâ'ü'l-ʿArab fi şibhi'l-kârretü'l-Hindiyye*, Bağdad 1986, s. 274; Zübeyd Ahmed, *el-Âdâbü'l-ʿArabiyye*, II, 312-313.

İRFAN İNCE

SİNEKLİ BAKKAL

Halide Edip Adıvar'ın
(ö. 1964)

II. Abdülhamid devri İstanbul'unun
sosyal ve siyasal hayatını anlatan
romanı.

Romandaki olaylar İstanbul Aksaray'da Sinekli Bakkal mahallesinde geçer. Mahallenin imamı İlhâmi Efendi'nin kızı Emine, babası istemediği halde aynı mahallede orta oyuncu-Karagözcü Tefvik'le evlenince babası tarafından evlâtlıktan reddedilir. Orta oyununda zenne rolüne çıktığı için "Kız Tefvik" diye tanınan Tefvik, evlendik-

ten sonra Emine'nin ısrarı ile oyunculuğu bırakıp dayısından kalan bakkal dükkânını işletir, ancak bakkallık ona göre bir iş değildir. Sıkı bir dinî terbiye ile yetiştirilen Emine, Tefvik'le anlaşılmayınca babasının evine döner. Tefvik ise kısa zamanda İstanbul'un tanınmış bir oyuncusu olur. Ancak bir oyunda karısının taklidini yaptığı için sürgüne gönderilir. Emine'nin Tefvik'ten Râbia adlı bir kızı dünyaya gelir. İlhâmi Efendi güzel sesli torununu da sıkı bir dinî terbiye altında hâfız olarak yetiştirir. Ramazan ve kandillerde camilerde, konaklarda mukabele ve mevlid okuyan Râbia'nın şöhreti çevrede yayılır. Aynı sokakta oturan Zaptiye Nâzırı Selim Paşa'nın karısı Sabiha Hanım, Râbia'yı dinler ve çok beğenir. Râbia'ya aynı konağa gidip gelen Mevlevî şeyhi Vehbi Dede mûsiki dersleri vermeye başlar. Selim Paşa'nın oğlunun İtalyan asıllı piyano hocası Peregrini de bu vesileyle dinlediği kızın sesine hayran olur.

Bir gün Tefvik sürgünden döner ve tekrar bakkal dükkânını işletmeye başlar. Râbia annesiyle dedesinin engellemelerine rağmen babasını arar; karşılaştığında onu çok sever ve dedesinin evinden ayrılıp babasıyla yaşamaya başlar. Farklı bir tarzda okuyan ve alaturka mûsikide âdeta çığır açan Râbia'yı dinlemek için Vehbi Dede ile Peregrini, Tefvik'in dükkânına gidip gelmeye başlar. Bu arada Selim Paşa'nın oğlu Hilmi rejim muhalifleriyle birlikte Abdülhamid istibdadını yıkmak için gizlice çalışmakta, Avrupa'da faaliyette bulunan Jön Türkler'in neşriyatını takip etmektedir. Bir ihbar üzerine kendisine yardım eden Tefvik'le birlikte tutuklanarak Şam'a sürülür. Babasının oyun arkadaşı Cüce Râkım ile yalnız kalan Râbia bakkallık ve hâfızlıkla hayatını sürdürür. Bu arada Râbia ile Peregrini arasındaki hoca-talebe ilişkisi bir süre sonra aşka dönüşür. Peregrini ölen annesinden kalan serveti alarak İstanbul'a gelir, müslüman olur ve Osman adını alır. Râbia ile evlendikten sonra Sinekli Bakkal sokağına, o sırada ölen imamın evine yerleşir. Abdülhamid rejimine tam bir sadakatle bağlı bulunan ve padişah aleyhindeki faaliyetleri acımasızca cezalandıran Selim Paşa oğlunu sürgüne gönderdikten sonra babalık duygusuyla değişmeye başlar ve görevinden ayrılır. 1908'de Meşrutiyet'in ilânıyla sürgünden dönenler arasında Tefvik de vardır. Bu arada bir çocuğu olan Râbia eşi ve oğluyla birlikte Sinekli Bakkal'da mutluluk içinde geleceğe dair planlar yapmaya başlar.

Önceki romanlarından farklı olarak Halide Edip burada, gençlik yıllarını geçirdi-